

Republika e Kosovës
Republika Kosovo - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government
MINISTRIA E BUQËSISË, PYLLTARISË DHE ZHVILLIMIT RURAL
MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I RURALNOG RAZVOJA
MINISTRY OF AGRICULTURE, FORESTRY AND RURAL DEVELOPMENT

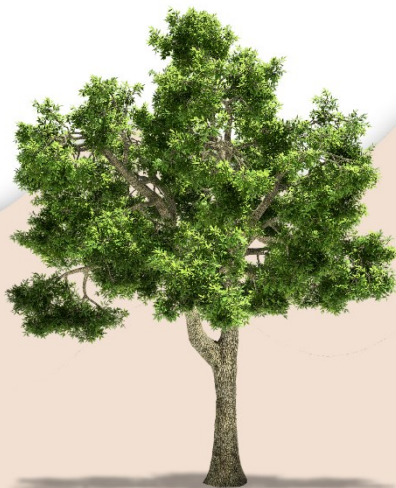

Shërbimi Këshillimor Bujqësor Rural i Kosovës
Kosovo Agriculture and Rural Development Advisory Services
Poljoprivredna Ruralna Savetodavna Služba Kosova

KOSOVA DEVELOPMENT CENTER
QENDRA KOSOVARE PËR ZHVILLIM
Address: Dëshmorët e Lirisë nr.135 Gjakovë-Kosovë
Tel: +383 38 724 499 Email: kdc.gjakov@yahoo.com
www.kdc-ks.org

Mbrojtja e pemëve nga dëmtuesit dhe sëmundjet dhe përdorimi i pesticideve

HYRJE

Pesticidet përdoren për mbrojtjen e bimëve nga dëmtuesit, barërat e këqija dhe sëmundjet gjatë kohës që ato rriten. Përdoruesit përfundimtarë të pesticideve (fermerët, kultivuesit profesionistë ose kopshtarët) duhet të sigurojnë që ato të përdoren në mënyrë të sigurt dhe efektive. Duhet të arrihet ekuilibri i duhur, ndërmjet nevojës për të rritur prodhimin e ushqimit me nevojën për të garantuar sigurinë e njerëzve, ushqimit dhe mjedisit.

Përdorimi i pesticideve lejon që të prodhohet më shumë ushqim në një sipërfaqe të caktuar toke, rrit rendimentet dhe përmirëson të ardhurat e fermës. Pa pesticide, humbjet e bimëve për shkak të dëmtuesve dhe sëmundjeve janë midis 30 dhe 50% në varësi të bimës së kultivuar.

Cilësitë e një pesticidi të mirë

Një pesticid i mirë posedon disa cilësi kyçe për të kontrolluar në mënyrë efektive dëmtuesit duke minimizuar efektet e padëshiruara të njerëzit, organizmat jo të synuar dhe mjedisin. Pesticidi duhet të synojë dhe eliminojë në mënyrë efektive speciet e synuara të dëmtuesve. Duhet të ketë një shkallë të lartë të ndikimit kundër dëmtuesve të synuar.

Pesticidi duhet të ketë toksicitet selektiv, të synon speciet e dëmtuesve duke kursyer organizmat jo të synuar siç janë insektet, kafshët dhe bimët e dobishme. Duhet të ketë një kohëzgjatje të arsyeshme efektiviteti, duke siguruar aktivitet të mbetur për të vazhduar kontrollin e dëmtuesve gjatë një periudhe të përshtatshme pa kërkuar ri-aplikim të shpeshtë.

Toksicitet minimal për njerëzit dhe kafshët shtëpiake kur përdoret sipas udhëzimeve të etiketës. Kjo përfshin toksicitetin e ulët akut (efektet afatshkurtra) dhe toksicitetin e ulët kronik (efektet afatgjata). Ndikim minimal në ekosistemet, cilësinë e ujit dhe organizmat jo të synuar.

Mënyra e veprimit: Të kuptuarit e mënyrës së veprimit të pesticidit është thelbësore. Ai duhet të prishë biologjinë ose fiziologjinë e dëmtuesve në një mënyrë specifike që minimizon gjasat e zhvillimit të rezistencës në dëmtuesit e synuar.

Lehtësia e aplikimit: Pesticidi duhet të jetë i lehtë për t'u trajtuar, përzier dhe aplikuar, qoftë nëpërmjet pajisjeve konvencionale të spërkatjes ose metodave alternative si karreme, kurthe ose agjentë të kontrollit biologjik.

Stabiliteti: Pesticidet duhet të mbeten të qëndrueshme në kushte tipike të ruajtjes dhe aplikimit, duke ruajtur efikasitetin e tyre me kalimin e kohës pa degradim të konsiderueshëm.

Përputhshmëria: Është e rëndësishme përputhshmëria me praktikën e tjera të menaxhimit të dëmtuesve, si menaxhimi i integruar i dëmtuesve (IPM) dhe të plotësojë metodat e tjera të kontrollit në vend që të pengojë efektivitetin e tyre.

Pajtueshmëria me rregulloret: Pesticidi duhet të jetë në përputhje me rregulloret dhe udhëzimet e përcaktuara nga agjencitë qeveritare në lidhje me sigurinë, etiketimin dhe përdorimet e lejueshme.

Kosto-efektiviteti: Kosto të arsyeshme në operacionet e kontrollit të dëmtuesve.

Zhvillimi i rezistencës minimale: duhet të zgjidhen pesticidet për të minimizuar zhvillimin e rezistencës në popullatat e synuara të dëmtuesve. Aplikimi i pesticideve me mënyra të ndryshme veprimi dhe përdorimi i tyre me maturi mund të ndihmojë në vonimin ose zbutjen e rezistencës.

LLOJET E PESTICIDEVE

Insekticidet – përdoren për të kontrolluar ose eliminuar dëmtuesit - insektet. Në bujqësi, ato luajnë një rol vendimtar në mbrojtjen e bimëve nga insektet e ndryshme që mund të shkaktojnë dëme dhe të ulin rendimentet. Insekticidet mund të aplikohen përmes metodave të ndryshme si spërkatja, pluhurosja ose aplikimi sistematik. Qëllimi është të menaxhohet popullata e insekteve duke minimizuar ndikimin në bimë dhe mjedis. Duhet të ndiqen praktikatat e rekomanduara të aplikimit për të minimizuar rrezikun e zhvillimit të rezistencës, ndikimit mjedisor dhe dëmtimit të insekteve të dobishme.

Fungicidet – përdoren për të kontrolluar, parandaluar ose zbutur sëmundjet kërpudhore në bimë. Para aplikimit së pari identifikohet patogjeni specifik fungal që shkakton sëmundjen. Monitorohen rregullisht bimët për shenja të sëmundjeve kërpudhore, të tilla si njollat e gjetheve, hiri, ndryshku ose plagët. Zbulimi i hershëm mundëson ndërhyrjen në kohë. Zgjidhen fungicidet bazuar në llojin e patogjenit fungal, kulturën që trajtohet dhe fazën specifike të sëmundjes. Fungicidet mund të kenë mënyra të ndryshme veprimi dhe efektiviteti kundër kërpudhave të veçanta. Aplikohen fungicide në mënyrë parandaluese përpara fillimit të sëmundjes ose kurative kur shfaqen simptomat e para. Aplikimi me spërkatje të fungicideve direkt mbi gjethin e bimës, për sëmundjet që prekin gjethet dhe kërcejtë. Aplikimi i tyre mund të jetë sistematik në tokë ose farë, duke lejuar bimën të thithë fungicidin dhe të sigurojë mbrojtje të brendshme.

Rodenticidet - përdoren për të parandaluar dëmtimin e bimëve, për të mbrojtur produktet e ruajtura dhe për të menaxhuar rreziqet e shëndetit publik që lidhen me infektimin e brejtësve. Qasjet e integruara që marrin në konsideratë biologjinë dhe sjelljen e brejtësve, së bashku me përdorimin e matur të rodenticideve, kontribuojnë në kontrollin efektiv dhe të qëndrueshëm të brejtësve.

Baktericidet dhe virucidet - përdoren për të parandaluar ose menaxhuar sëmundjet e shkaktuara nga bakteret ose viruset. Baktericidet e ndryshme mund të kenë mënyra të ndryshme veprimi dhe efektiviteti kundër baktereve specifike.

Herbicidet - përdoren për të kontrolluar ose eliminuar vegetacionin e padëshiruar, të quajtur zakonisht barërat e këqija që konkurrojnë me bimët e kultivuara për burime dhe ulin rendimentet e bimëve të kultivuara. Identifikohen me saktësi speciet e barërave të këqija të pranishme në zonë për të zgjedhur herbicidin më efektiv dhe strategjinë e aplikimit. Herbicidet mund të jenë selektive (llojet specifike të bimëve të synuara) ose jo selektive (me spektër të gjerë). Herbicidet aplikohen në fazën optimale të rritjes së barërave të këqija për efikasitet maksimal. Disa herbicide janë më efektive kur aplikohen për barërat e këqija të reja, në rritje aktive, ndërsa të tjerët mund të synojnë bimë të pjekura.

SËMUNDJET DHE DËMTUESIT KRYESOR TË MOLLËS DHE KUMBULLËS

Kroma e mollës dhe dardhës – Venturia inaequalis dhe Venturia pirina.

Është ndër sëmundjet më të rrezikshme të frutave të mollës. Paraziti zhvillohet në të gjitha pjesët e pemëve frutore. Infeksioni ndodh menjëherë pas daljes së gjethes nga sythi. Njolla të rrumbullakëta kafe shfaqen në gjethë dhe fruta. Gjethet e reja deformohen, dredhohen, ngecin në rritje dhe bien para kohe. Nëse infeksioni ndodh më vonë, shfaqen njolla të gjelbra të errëta.

Hiri i mollës, dardhës, ftonit (Podospheera leucotricha) sulmon gjethet, lastarët, lulet dhe frutat. Zhvillohet në të gjitha pjesët e gjelbra, duke krijuar një shtresë karakteristike miellore, gri në të bardhë. Temperaturat optimale për infektim janë 15-25 °C, minimumi 10 °C dhe maksimumi 30 °C. Përveç infeksionit të gjethëve, sythat infektohen edhe gjatë sezonit të rritjes, por vetëm kur ato janë të hapura.

Morrat e bimëve - Afidet janë insekte të vogla, kryesisht me ngjyrë të gjelbër ose të zezë, që jetojnë në pjesën e poshtme të gjethëve dhe thithin lëngjet e bimëve, të cilat mund të jenë fatale për bimët më të vogla. Luftimi i afideve mund të jetë i vështirë sepse ato riprodhohen shumë shpejt, kështu që ndonjëherë është i nevojshëm një i ashtuquajtur trajtim bllok, ku bimët spërkatën 2 deri në 3 herë me një interval prej 5 deri në 7 ditë. Grabitqari natyror i afideve është mollëkuqja.

Krimbi i mollës - (Carpocapsa/ Cydia pomonella)

Është dëmtuesi më i rrezikshëm dhe më i shpeshtë i mollës, dardhës, ftoit dhe arrës. Fluturat kanë trup 7-9 mm të gjatë, ngjyrë të përhimët të errët. Dëmet i shkaktajnë vemjet, të cilat ushqehen me fruta. Larvat krijojnë vrima depërtuese në fruta. Frutat e prekur bien para pjekjes, shpesh të quajtur si rënia e qershorit.

Marimanga e kuqe (Panonychus ulmi) është një dëmtues i pemishteve prodhuese. Të gjitha fazat e lëvizshme të marimangave që ushqehen me gjethë janë

të dëmshme. Fotosinteza zvogëlohet dhe transpirimi rritet, dhe rritja e lastarëve ngadalësohet, duke i bërë fidanet të ndjeshme ndaj ngrirjes. Një nga pasojat e sulmit të merimangës së kuqe është zhvillimi jonormal i frutave dhe zhvillimi i dobët i sythave, të cilat mund të shkaktojnë dëmtime sezonin e ardhshëm.

Trajtimi i kumbullës - Kumbullat është më lehtë për t'i mbrojtur, por ato janë më të ndjeshme se qershitë dhe kajsitë, kryesisht për shkak të periudhës së tyre të gjatë të pjekjes dhe vjeljes së mëvonshme.

Problemi më i madh i kumbullave janë insektet që futen në fruta dhe i dëmtojnë ato si kalbja e frutave, ndaj të cilave ato janë të ndjeshme. Aktualisht, problemi i madh virusi i mozaikut të kumbullës që prek gjithë dhe frutat dhe duhet pasur kujdes gjatë mbjelljes për të siguruar që kemi marrë material fidanor pa viruse. Tharja e degëve (Monilia laxa) paraqitet në mot me shi dhe temperatura të larta. Monilia laxa zhvillohet brenda lules dhe më pas përhapet nëpër degë, ku shfaqet rrëshira dhe degët mbeten plotësisht të thata. Trajtimi bëhet kur sythat janë në fazën e balonës së bardhë ose 5-10% e tyre kanë çelur me preparatet Chorus, Ciprodex, Kubik, Kubik plus, Signum, Galofungin.

Kalbja e frutave (monilia fructigena) përhapet me shpejtësi, veçanërisht pas shirave të zgjatur, që vijnë pas një periudhe të gjatë moti të këndshëm dhe me diell. Në këtë rast, fruti zhvillon çarje të vogla, të padukshme. Këto çarje janë pika hyrëse për infeksion mykotik. Mbrojtja me preparate kimike bëhet para vjeljes, me preparate që bazohen në përbërësit aktivë triflorin, trifloxystrobin, pirimethanil dhe fenhecamide, ose me emër komercial: Switch, Signum, Teldor, Galofungin, Funomil, Zato.

MENAXHIMI I INTEGRUAR I SËMUNDJEVE DHE DËMTUESVE (IPM)

IPM është një qasje gjithëpërfshirëse dhe e qëndrueshme për menaxhimin e dëmtuesve që synon të minimizojë ndikimin e dëmtuesve në bimë dhe duke promovuar qëndrueshmërinë mjedisore dhe ekonomike. IPM kombinon strategji të ndryshme të kontrollit të dëmtuesve, duke theksuar integrimin e metodave të kontrollit biologjik, kulturor, fizik dhe kimik për të arritur një menaxhim efektiv dhe afatgjatë të dëmtuesve. Përbërësit kryesorë të IPM – së janë:

Monitorimi dhe zbulimi: Vlerësohen dhe monitorohen rregullisht popullatat e dëmtuesve për të përcaktuar prezencën, shpërndarjen dhe ndikimin e mundshëm të tyre në bimë. Identifikohen dëmtuesit specifikë që shkaktojnë dëme, si dhe organizmat e dobishëm që kontribuojnë në kontrollin natyror të dëmtuesve.

Përcaktimi i pragjeve të veprimit (pragut kritik): Përcaktohen pragjet e veprimit bazuar në nivelet e popullsisë së dëmtuesve, pragjet ekonomike ose konsideratat estetike për të përcaktuar kur ndërhyrja është e nevojshme. Zbatohen praktika që mbrojnë mjedisin për ta bërë atë më pak të favorshëm për dëmtuesit. Shembujt përfshijnë qarkullimin bimor, mbjelljen e varieteteve rezistente dhe rregullimin e datave të mbjelljes. Inkurajohet prania e armiqve natyrorë, të tillë si grabitqarët, parazitët dhe patogjenët, për të kontrolluar popullatat e dëmtuesve.

Kontrollet kimike (si mjeti i fundit): Nëse është e nevojshme, përdoren pesticidet kimike me maturi dhe në mënyrë selektive, duke marrë parasysh ndikimin e mundshëm në organizmat jo të synuar, menaxhimin e rezistencës dhe shqetësimet mjedisore. Kontrollet kimike zakonisht përdoren si mjeti i fundit kur metodat e tjera nuk janë të mjaftueshme.

Vlerësohet pragu ekonomik - në të cilin masat e kontrollit të dëmtuesve justifikohen ekonomikisht, duke marrë parasysh koston e ndërhyrjes kundrejt humbjeve të mundshme të rendimentit të bimëve. Kostot e përdorimit të pesticideve përfshin çmimin e kimikateve të përdorura për kontrollin e dëmtuesve, shpenzimet që lidhen me aplikimin e pesticideve, si pajisjet, karburantet dhe puna për spërkatje ose metoda të tjera aplikimi. Shmanget aplikimi gjatë kushteve me erë për të parandaluar rrjedhjen dhe aplikohen pesticide kur shiu nuk pritet të minimizojë rrjedhjen.

Rezistenca ndaj pesticideve - i referohet aftësisë së dëmtuesve për të toleruar ose mbijetuar ekspozimin ndaj një pesticidi që dikur ishte efektiv në kontrollin e tyre. Me kalimin e kohës, përdorimi i përsëritur i të njëjtit pesticid ushtron presion selektiv mbi popullatat e dëmtuesve, duke favorizuar mbijetesën dhe riprodhimin e individëve me tipare të qenësishme që japin rezistencë. Menaxhimi dhe parandalimi i rezistencës arrihet me ndërrimin e pesticideve, dhe përzierjen e shumë pesticideve në cisternë.

Masat preventive - Hiqen dhe shkatërrohen pjesët e infektuara të pemës dhe frutat me dëmtues nga pemët dhe nga toka, pasi të njëjtat janë burim i infektimit. Aplikimi i këtyre masave do të ndikojë në zvogëlimin e mundësive për infektim, si dhe do të zvogëlojë numrin e trajnimeve me pesticide. Përcillen kushtet klimatike, atëherë përcaktohet edhe faza e trajtimeve.

PËRDORIMI I PRODUKTEVE PËR MBROJTJEN E BIMËVE

Tabela 1. Numri i aplikimit të pesticideve në bimë për një mbrojtje adekuatë

Lloji i pemëve	Faza e qetësisë	Fillimi i vegjetacionit	Vegjetacioni i plotë	Gjithsej trajtime
Molla	1-3 (ifhar)	2-4 (fia)	4-6 (fia)	7-12
Dardha	1-2 (hiarf)	1-3 (fi)	4-5 (fi)	6-10
Pjeshka	1-2 (hif)	2-3 (fi)	2-3 (if)	5-8
Kumbulla	1-2 (ifh)	1-2 (fi)	2-3 (if)	4-7
Qershia / Vishnja	1-2 (fih)	1-2 (fi)	2-3 (if)	4-7
Mjedra	1-2 (ihf)	1-2 (fi)	1-2 (if)	3-6
Dredhëza	1-2 (hi)	1-2 (fi)	1-2 (fi)	3-6
Hardhia e rrushit	1-2 (hif)	1-2 (fi)	3-4 (fi)	5-8

i = insekticid; f = fungicid; h = herbicid; a = akaricid; r = rodenticid

METODAT E APLIKIMIT TË PESTICIDEVE

Zgjedhja e metodës së aplikimit të pesticideve varet nga faktorë të ndryshëm, duke përfshirë llojin e pesticidit, dëmtuesin ose sëmundjen e synuar, kulturën ose bimën që trajtohet dhe konsideratat mjedisore. Sigurimi i mbulimit të plotë dhe uniform të objektivit me pika që mbartin përbërës aktivë. Spërkatja e pesticidit direkt në gjethet dhe kërcellet e bimëve është efektive për kontrollin e dëmtuesve dhe sëmundjeve të pranishme në pjesët mbitokësore të bimëve. Aplikimi i pesticideve në tokë rreth bazës së bimëve është efektiv për të kontrolluar dëmtuesit e tokës, nematodat dhe sëmundjet e caktuara.

Figura 1. Aplikimi i pesticidit në tokë dhe me spërkatje të bimëve

Vendosja e karremit të lidhur me pesticide pranë dëmtuesve të synuar është efektive për kontrollin e brejtësve dhe insekteve. Shpërndarja e pesticideve në formën e pikave të imta ose mjegullës është e përshtatshëm për trajtime në degë, gjethe dhe frutat e pemëve.

Aplikimi i pesticideve me spërkatje

Përdoren spërkatës dore ose mekanike për aplikimin e pesticideve për të kontrolluar dëmtuesit dhe sëmundjet në mjedise të ndryshme, duke përfshirë bujqësinë, hortikulturën dhe peizazhin. Si spërkatësit e dorës ashtu edhe ato mekanike kanë avantazhet e tyre dhe janë të përshtatshëm për shkallë të ndryshme aplikimi.

Spërkatësit e dorës janë të lehtë dhe të lëvizshëm, duke i lejuar operatorët të lëvizin lehtësisht nëpër fusha ose zona me terren të pabarabartë. Janë të përshtatshëm për zona të vogla dhe të mesme dhe për trajtime në vende të veçanta. Janë të thjeshta për t'u përdorur, duke i bërë ato të përshtatshme për përdorim nga fermerët individualë, kopshtarët ose pronarët e shtëpive.

Spërkatësit pneumatik (atomizerët)

Këto lloje të spërkatësve komercialë janë projektuar kryesisht për pemishte drurore dhe vreshta, por mund të përdoren edhe në kultura të tjera si mjedrat e manaferrat ose bimët zbukuruese. Spërkatësit përdorin ajër të detyruar për të shpërndarë lëngun e pesticidit në objektiv. Sprucuesit dërgojnë pika spërkatëse në rrjedhën e ajrit me shpejtësi të lartë, të cilat më pas thyhen në pika më të vogla (të imta) të cilat i lejojnë ata të depërtojnë në kurorat e bimëve.

Përparësitë e spërkatësit pneumatik - Harxhimi i ujit për njësi të sipërfaqes është më i vogël, ku në vend që për spërkatjen e 1ha vresht dhe 1ha pemishte të harxhohet 1.000 litra ujë me atomizim harxhohet 200 – 300 litra ujë, ku edhe ngjeshja e tokës është më e vogël. Rryma e ajrit e cila bën bartjen e pikëzave mundëson depërtimin e tyre në pjesët e brendshme dhe ato të sipërme të kurorës dhe në kundërshtas me gjethit. Meqë pikëzat janë më të vogla në krahasim me spërkatjen, humbjet nga rrjedhja prej objektit që trajtohet në tokë janë më të vogla.

Atomizerët e shpinës përdoren për trajtimin e sipërfaqeve të vogla, të pajisura me ventilator me kapacitet 5-10 m³ ajër në min, ndërsa rryma e ajrit del përmes “topit” me shpejtësi deri 100 m/s.

Figura 2. Spërkatësit pneumatik të shpinës dhe të vendosur në traktor

Spërkatësi tunel – mbi rresht me perde për mbulim të spërkatjes, përdoret në bime me lartësi të ulët dhe të mesme, dhe ka reduktim i ndjeshëm i zhvendosjes së spërkatjes në krahasim me atomizeret konvencional.

Figura 3. Spërkatësi tunel – mbi rresht me perde për mbulim të spërkatjes

KALENDARI I TRAJTIMIT KUNDËR SËMUNDJEVE DHE DËMTUESVE TE PEMËT FRUTORE

Kalendarin e trajtimeve të pemët frutore është si orientuese në bazë të fazave fonologjike për pemët frutore, por megjithatë duhet të përcillet gjendja e pemëve në terren dhe kushtet klimatike. Më poshtë është një kalendar i përgjithshëm për trajtimin e mollës, dardhës, kumbullës, qershisë dhe pjeshkës.

Dimri (Janar - Shkurt) – Periudha e qetësisë vegetative

Masat mbrojtëse: Pastrimi i degëve të infektuara dhe krasitja e pemëve. Spërkatja me vaj dimëror (vaj mineral ose vaj parafinik) për të eliminuar insektet dimëruese (vezët e morrave të bimëve, krimbave, merimangave, etj.). Spërkatja me sulfat bakri (Bordo) për të parandaluar sëmundjet kërpudhore (djegia bakteriale, kanceri bakterial, antraknoza).

Pranvera (Mars - Maj) – Fillimi i vegetacionit

Para lulëzimit (Faza e sythave të fryrë): Spërkatje me fungicide në bazë bakri për mbrojtje nga djegia bakteriale, myku dhe njollat e kafta. Përdorimi i insekticideve për morrat dhe krimbat.

Gjatë lulëzimit:

Nuk duhet përdorur pesticide pasi dëmtojnë bletët dhe pllenimin natyral. Monitorohen sëmundjet dhe dëmtuesit. Përdoren metoda biologjike për kontrollin e dëmtuesve.

Pas lulëzimit (Maj):

Spërkatje me fungicide kundër kalbëzimit të frutave dhe sëmundjeve të tjera kërpudhore dhe insekticide kundër mizës së frutit, krimbit të mollës dhe morrave të bimëve.

Verë (Qershor - Gusht) – Periudha e pjekjes së frutave

Trajtimet sipas nevojës: Nëse shfaqen sëmundje fungale, përdoren fungicide të lehta si azoxystrobin ose triazole. Përdoren insekticide biologjike për dëmtuesit (p.sh., *Bacillus thuringiensis* për larvat). Bëhet monitorimi i mizës së frutit dhe vendosja e kurtheve me feromone për të reduktuar popullatën. Nuk duhet përdorur pesticide afër kohës së vjeljes së frutave.

Vjeshtë (Shtator - Dhjetor) – Pas vjeljes

Masat mbrojtëse: Heqja dhe djegia e frutave të kalbura ose të rënë për të parandaluar infeksionet në vitin tjetër. Spërkatje me fungicide në bazë bakri për të parandaluar sëmundjet që mbeten në lëvoren e pemës. Spërkatja me vaj dimëror për të reduktuar numrin e insekteve që mbijetojnë në dimër.

Tabela 2. Trajtimi me pesticide përgjatë fazave të ndryshme fonologjike

Fazat fonologjike	Trajtimet	Sëmundjet dhe dëmtuesit që luftohen
Nga momenti i rënies së gjetheve deri para fryrjes së sythave	Vaj mineral – 0.13% Champi 0.2%, Salut 0.2%	Fazat dimërore të krimbit, tenjave dhe larvat e breshkëzave. Format dimërore të disa kërpudhave
Në fillim të hapjes së sythave dhe të luleve	Vaj mineral – 0.13%; Champi 0.2%, Salut 0.2%; Sulfazol 0.8%, Kumulus 0.3%	Kundër kromës, kalbëzimit të frutave, hirit, etj.
Pas rënies së petaleve	Basudin 0.1 – 0.2 %, Champi 0.2%, Kumulus 0.5%, Strobi – 0.1%, etj.	Kundër kromës, kalbëzimit të frutave, hirit. Lule ngrënësin e mollës, dardhës, etj. Grerëzave të ndryshme.
Formimi i frutave	Basudin 0.1 – 0.2 %, Champi 0.2%, Kumulus 0.5%, Strobi – 0.1%, etj.	Kundër kromës, kalbëzimit të frutave, hirit. Lule ngrënësin e mollës, dardhës, etj. Grerëzave të ndryshme.
Frutat gjatë rritjes	Champi 0.2%, Salut 0.2%	Kundër krimbave dhe tenjave të ndryshme, kromës, kalbëzimit të frutave, hirit. Grerëzave të ndryshme dhe breshkëzave.
Frutat e formuara por para pjekjes	Champi 0.2%, Salut 0.2%, Lebaycid 0.15%, Polyon 0.15%, Bavistine 0.1%	Kundër krimbave dhe tenjave të ndryshme, kromës, kalbëzimit të frutave, hirit. Grerëzave të ndryshme dhe breshkëzave.

Për më shumë informata ju lutem kontaktoni:

MBPZHR- Departamenti i Shërbimeve Këshillimore Teknike

Rr. “Ukshin Hoti” ndërtesa “Ramiz Sadiku”, Nr.120

10000 Prishtinë

Tel : +383 38212338 ; +383 200 38 426

Tel/ fax: +383212 987

Kjo broshurë është përgatitur nga KDC, me Projektin “Zhvillimi i Zonave Rurale përmes avancimit të Shërbimeve Këshillimore”, të financuar nga MBPZHR. Përgjegjësinë për përmbajtjen e broshurave e mban KDC.

**KOSOVA DEVELOPMENT CENTER
QENDRA KOSOVARE PËR ZHVILLIM**

Address: Dëshmorët e Lirisë nr.135 Gjakovë-Kosovë
Tel: +383 38 724 499 Email: kdc.gjakov@yahoo.com

www.kdc-ks.org